

*Курбан Людмила Петрівна,
ст. викладач кафедри української
та іноземних мов*

336, 27 Укр.

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВНЗ

Вибір Україною курсу на входження до Європейського економічного та освітнього простору, інтеграція з Європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків підвищує попит на випусників факультетів економічних спеціальностей, які володіють іноземною мовою і культурою іншомовного спілкування. Володіння іноземною мовою для фахівця-економіста – це та природна база, яка дає йому можливість бути рівноправним партнером у співробітництві. Іноземна мова сьогодні є не просто частиною культури певної нації, але це і запорука успіху, майбутньої вдалої кар'єри студентів. Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки в вищій школі. Добре володіння лише однією іноземною мовою (як правило, це англійська) вже не є достатнім для професійного успіху та кар'єри. Ось тому і вивчення другої іноземної мови покращують шанси майбутніх фахівців та роблять їх більше конкурентоспроможними на ринку.

Від того, як володіють іноземною мовою фахівці економічної галузі, значною мірою залежать успішність інтеграції національної економіки до світової системи господарювання, підвищення конкурентоздатності вітчизняних підприємств і спеціалістів на міжнародних ринках.

Особливістю навчання іноземної мови у вищому неможовному закладі є реалізація принципів професійно-орієнтованого підходу до навчання. Аналіз потреб майбутньої професійної діяльності випусників дозволяє зробити висновок про необхідність розвитку всіх видів комунікативної компетенції. Комунікативна компетенція різниється за видами мовленнєвої діяльності, тобто, це може бути комунікативна компетенція у галузі читання, усного мовлення, говоріння, аудіювання та письма. Отже, можна стверджувати, що загальну мету навчання іноземної мови вже на першому курсі економічного ВНЗ можна визначити як комплексне формування комунікативної компетенції для забезпечення спілкування у професійно-трудовій сфері. розвитку.

Специфіка ж іноземної мови як навчального предмета, “якого не можна навчити, а слід вивчити самому (М.Уест) [1], та особливості її викладання на економічних факультетах потребують розроблення методичної стратегії викладача, котра спрямована на чітку постановку цілей перед студентами.

Які основні проблеми виникають при викладанні іноземної мови? Це скорочений термін навчання, низький рівень базових знань студентів, недостатня кількість практичних годин для активного тренування та практики студентів в аудиторії, низький рівень інтенсивності аудиторних занять та недостатнє активне включення до роботи кожного студента в групі, значний обсяг і складність навчального матеріалу, недостатнє використання інноваційних технологій - є тими об'єктивними факторами, що зумовлюють пріоритетність завдання мотиваційного забезпечення та змін навчального процесу.

Виходячи з даних обставин та багатогранності вимог, ситуація, в якій опиняється викладач, є такою. Викладач здебільшого не є спеціалістом у галузі, проблеми якої він повинен розглядати в процесі викладання професійно орієнтованої іноземної мови. Він не ставить своєю метою викладання, наприклад, економічних дисциплін на німецькій, англійській, французькій мові, а викладання іноземної мови для фахівців, у нашому випадку — для економістів.

Викладач при спробі зрозуміти суть проблеми часто стикається з лінгвістичними, методологічними і дидактичними труднощами, пов'язаними з особливістю перекладу не завжди зрозумілого для нього тексту, внаслідок поповнення професійною термінологією.

Викладач може потрапити в ситуацію, коли він повинен викладати курс іноземної мови за фахом при недостатній кількості матеріалу чи при наявності такого, що не може його задовольнити.

Зміст і мета такого викладання полягає у тому, щоб активізувати діяльність слухача, в конкретному випадку студента, виробити у нього необхідні здібності для засвоєння мови. Під такими здібностями ми повинні розуміти спроможність студента під час занять сприймати та розуміти необхідну інформацію згідно з поставленою метою та задачею. Це розуміння означає, що студент може одержати максимум інформації за допомогою тих мовних засобів, якими він володіє. До цього потрібно віднести також використання усіляких стратегій для роботи з текстами. Правильне сприйняття інформації означає, що студент повинен знаходитися на такому освітньому рівні, тобто мати такий рівень фахових знань, щоб чітко та точно диференціювати окремі поняття.

Формулювання завдань. Що ж найбільше впливає на якість засвоєння знань студентами економічного ВНЗ на ефективність навчання іноземної мови?

1. Безперечно, перш за все, це мотивація студентів до вивчення іноземної мови. В мотиваційній сфері людини є різні види мотивації, які відіграють вирішальну роль у цілеспрямованому підвищенні ефективності певної діяльності, зокрема такі, як цільова (комунікативна) мотивація; мотивація, що полягає в усвідомленні досягнутого прогресу у вивченні іноземної мови, окремих її аспектів, оволодінні окремим видом мовленнєвої діяльності; країнознавча мотивація; пізнавальна мотивація; мотивація, яка полягає у прагненні до повноти та системності отриманих знань, набутих навичок та вмій; мотивація, яка полягає в отриманні задоволення від виконання певних видів роботи (інструментальна); естетична мотивація. Завдання викладача полягає у розвитку та збереженні більшості видів мотивації навчання, враховуючи інтереси, потреби студентів, а також в організації такого навчального процесу, який сприяв би формуванню іншомовної комунікативної компетенції, розвитку знань, вмій, навичок студентів здійснювати іншомовну мовленнєву діяльність.

Як виявляється на практиці, високий рівень мотивації студентів не гарантує високий рівень якості знань та здатності студентів здійснювати мовленнєву комунікативну діяльність.

2. На ефективність засвоєння мовного матеріалу великий вплив має організація розумово-мовної діяльності студентів та її подальший розвиток. Але навіть за наявності високого рівня мотивації деяких студентів та методично правильного проведення занять, ретельного опрацювання матеріалу (наскільки дозволяє одна година занять на тиждень) навіть у старанних студентів рівень комунікативних вмій та навичок виявляється досить низьким.

3. Найскладнішою проблемою у вивченні іноземної мови студентами виявляється запам'ятовування та збереження матеріалу в довготривалій пам'яті. Тобто йдеться про зосередження на мінімізації всього тематичного матеріалу до ключових опор і його подання у вигляді логічних схем, базових діалогів тощо та, після їхнього опрацювання, зосередження на їхньому розширенні за рахунок логічної систематизації тематичного матеріалу, що дозволило б студентам самим індивідуально поповнювати цей лексичний матеріал за нових комунікативних ситуацій і сприяло б підвищенню впевненості студентів у власній здатності здійснювати мовленнєву діяльність іноземною мовою та розвитку творчих здібностей. Із цієї точки зору можна говорити про особистісну організацію навчальної діяльності, яка покликана надати особистісно-значущий характер й іншомовній мовленнєвій діяльності, а також про самоорганізацію навчального процесу.

Будь-яка діяльність, у тому числі мовленнєва, складається з алгоритмічних елементів і дій евристичного характеру, це знаходить відображення у навчальній діяльності, призначеній для формування мовленнєвої діяльності.

Усі навчальні дії, призначені для оволодіння іноземною мовою — знаннями, вміннями, навичками іншомовної мовленнєвої діяльності, поділяють на три категорії. До першої належать алгоритмічні елементи діяльності, де є висока заданість плану вираження і фіксована послідовність операцій. Саме такі дії потрібні під час відпрацювання мовних знань і формування навичок оперування мовним матеріалом.

До другої категорії навчальних дій при навчанні іноземної мови відносять дії проміжного характеру чи напівевристичні, які відзначаються наявністю певного поля вибору плану змісту та засобів вираження, а також заданістю цього поля вибору. В результаті напівевристичні дії можуть служити для інтегрування окремих автоматизмів здійснення операцій, що входять до складу навичок і виробляються в алгоритмічних навчальних діях. Це забезпечує завершення формування власне навичок та їхнє удосконалення, а також закладає основу для розвитку вмій. Цим самим зменшується потреба в опорах, що керують творенням і сприйняттям мовлення.

До останньої категорії навчальних дій належать евристичні навчальні дії, в яких обмежена тільки сфера пошуків при виконанні завдань, а заданість плану вираження та плану змісту

мінімальна чи взагалі відсутня. Тут йдеться про вироблення мовленнєвих умінь, які призначені для здійснення саме мовленнєвої діяльності.

Всі три категорії навчальних дій (алгоритмічні, напівевристичні та евристичні) однаково потрібні в навчальному процесі для навчання іноземної мовленнєвої комунікації [2, ст.124]. Перші з них забезпечують вироблення на основі мовних знань автоматизмів оперування мовними одиницями під час творення та сприйняття мовлення. Другі, інтегруючи ці автоматизми в складі навичок тобто завершуючи формування та удосконалюючи їх, дають можливість студентам навчитись здійснювати іншомовні мовленнєві дії, цим самим створюючи основу для вироблення вмій. Треті розвивають мовленнєві вміння, тобто виводять студентів на рівень іншомовної мовленнєвої діяльності.

Для того, щоб успішно розв'язати ці проблеми потрібно використовувати новітні методи викладання іноземної мови, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів. «Прийоми навчання – це сукупність конкретних навчальних ситуацій, що сприяють досягненню проміжної (допоміжної) мети конкретного методу» [3, ст.320].

На сучасному етапі розвитку науки в Україні можна напевно сказати, що часи, коли достатнім доказом опанування мови було вміння перекладати з іноземної мови та навпаки адаптованих, не автентичних текстів вже пройшли. Сьогодні відбувається реформування навчального процесу в вузах України відповідно із загальноєвропейськими вимогами до якості освіти: інформатизація освітнього простору, інтеграційні процеси в сучасній вітчизняній освіті, налагодження українськими ВНЗ співпраці з європейським навчальними закладами в сфері навчальної та наукової діяльності, студентські міжнародні обміни, можливість здобуття другої вищої освіти та навчання за магістерськими програмами за кордоном.

Іноземна мова виступає як засіб комунікації, спілкування з представниками інших націй, отже ми повинні вдосконалювати культурологічний або інтеркультурний підхід у навчанні в рамках концепції «діалогу культур», з метою формування полімовної грамотності студентів. Отже, на мою думку, в сучасному ВНЗ не має бути місця для таких процесів, як зазубрювання, бездумне завчання текстів іноземною мовою, що не мають практичної цінності для майбутньої життєдіяльності студентів. Студенти мають бути підготовлені на основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі. Адже добре знання іноземних мов є зараз і продовжуватиме залишатися надалі однією з провідних вимог роботодавців.

Якісна мовна підготовка студентів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології.

На даному етапі розвитку методичної науки основними методами навчання іноземних мов є комунікативний та конструктивістський методи. Комунікативний метод. Навчальна мета: оволодіння комунікативною компетенцією. Навчальний зміст: тексти повинні показувати конфлікти, які спонукають студента до висловлення власної думки. Керування навчанням здійснюється не через граматику, а скеровується комунікативними інтенціями (намірами). Студент опиняється в центрі навчання. Мовна площина: домінування мовного продукування над мовною правильністю, коректністю, помилки допускаються. Мова стає засобом комунікації. Вправи: вправи комунікативного спрямування. Студенти навчаються «комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією» [3,ст.303]. Переваги методу: студенти вдосконалюють навички усного мовлення, долається страх перед помилками. Недоліки методу: не надається належної уваги якості мови, комунікативна компетенція досить таки швидко досягає своїх меж. Конструктивістський метод. Навчальна мета: в основі методу перебуває власне активне навчання студентів. Завдання викладача не навчити, а сприяти навчальному процесу. Заняття виступає орієнтованим на дію. Навчальний зміст: близькість до дійсності студентів; студентів спонукають самостійно конструювати свої знання (наприклад, в рамках проектної діяльності). Мовна площина: якомога ширша. Вправи: продукування мови знаходиться в центрі навчання. Переваги методу: підготовка студентів до реального життя, реальних життєвих ситуацій. Недоліки методу: на сучасному етапі ще не проявилися достатньо чітко. Прикладом конструктивістського методу може слугувати проектне навчання.

Основою викладання професійної мови повинна також стати система контекстного навчання, яка базується на такій технології, що передбачає тісну взаємодію викладачів мовних та профільних кафедр на всіх етапах навчання, включаючи сумісне викладання.

Поетапне формування професійної іншомовної комунікативної компетентності здійснюється на основі блочно-модульного підходу - це: базова іноземна мова на молодших курсах (1-2 курси) та професійна - на старших (3-4 курси) на факультеті міжнародної економіки КЕІ КНЕУ.

Отже, основою навчання іноземним мовам повинна стати міжпредметна інтеграція загальнопрофесійних спеціальних дисциплін і дисципліни «Іноземна мова». Таким чином, кафедра української та іноземних мов працює в контексті з кафедрами економічної теорії, міжнародної економіки та маркетингу.

Практика викладання в команді розробляється за такими схемами.

1) сумісна поза аудиторна діяльність (викладач-філолог + викладач – консультант) = спільне розроблення навчально-методичних засобів;

2) викладач-філолог + викладач профільної кафедри.

Сферами, в рамках яких здійснюється співпраця викладачів, є: формування мети та завдань навчання; визначення змісту; розроблення навчальних засобів (створення банку матеріалів та навчально-методичних комплексів); викладацька діяльність, (вибір методів та форм роботи в аудиторії); - організація контролю; аналіз результатів та коректування технології навчання; науково-дослідницька робота (спільні проекти, публікації, участь в конференціях); підвищення кваліфікації (методичні семінари, творчі зустрічі, тощо).

Ця робота проводиться на факультеті міжнародної економіки з таких тем:

V сем. «Економіка України», «Україна в світовій економіці», «Банківські системи»;

VI сем. «Маркетинг», «Концепції маркетингу»;

VII сем. «Страховання», «Фінансові системи» та інші.

Специфіка контекстної технології навчання полягає в тому, що з однієї

сторони, вона пов'язана з профілем підготовки спеціаліста та є складовою змісту цієї підготовки, а з іншої служить реальною базою для професійної майстерності викладачів мовних та профільних кафедр. З методичної точки зору процес сумісного навчання професійній іноземній мові ділимо на 2 етапи. На першому етапі викладач-філолог здійснює підготовку до практики професійного спілкування завдяки формуванню лінгвістичної і мовної компетентності. Вміння та навички, котрі формуються на цьому етапі, - це відбір необхідного мовного матеріалу із всього засвоєного, відповідно до ситуацій спілкування. Володіння мовним навчальним матеріалом дають можливість студентам вільно користуватися ними, в процесі спілкування на другому етапі. На другому етапі провідна роль належить викладачу профільної кафедри. Його завдання - це організація практики професійного навчального спілкування, підготовка тем, текстів, проблем, завдань, котрі моделюють професійну діяльність. Другий етап навчального процесу полягає в формуванні комунікативних вмінь в умовах, які наближені до реального професійного спілкування, зосередження уваги на зміст висловлювання та компетентність студентів.

Студенти, здобувши відповідні вміння та навички, зможуть вільно іноземною мовою та досить професійно освітлювати матеріали вивчених спільно тем. В свою чергу викладачі кафедр, які працюють в контексті, підвищують свою професійну та методичну майстерність. Основними проблемами викладання іноземної мови в економічному ВНЗ є скорочений термін навчання; низький рівень базових знань студентів; недостатня кількість практичних годин для активного тренування та практики студентів; низький рівень інтенсивності аудиторних занять та недостатнє активне включення до роботи кожного студента в групі; значний обсяг і складність навчального матеріалу; недостатнє використання інноваційних технологій. Для того, щоб успішно розв'язати ці проблеми потрібно якісно перебудувати процес викладання іноземної мови, враховуючи спеціальні навчальні техніки та прийоми, інноваційні технології, мультимедійні засоби, інтернет-ресурси і особливо практикувати обмін студентами та навчання за кордоном.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П. Волкова. – К : Академвидав, 2007. – 616 с.

2. Кузьмінський А.І. Омеляненко В.Л. Педагогіка / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с.

3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / С.Ю. Ніколаєва [та ін.]. - К. : Ленвіт, 2002. – 328с.

Рецензент д.пед. н., доцент Т.П. Гордієнко